

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Кафедра ветеринарної репродуктології**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет ветеринарної медицини
2026р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**«ВЕТЕРИНАРНІ ПРЕВЕНТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НЕЗАРАЗНИХ ХВОРОБ
ВРХ»**

Галузь знань 21 «Ветеринарна медицина»
Спеціальність 211 «Ветеринарна медицина»
освітня програма «Ветеринарна медицина»
Факультет ветеринарної медицини

Розробники:

Деркач С.С. – завідувач кафедри, к.вет. н., доцент
Вальчук О.А. – к.вет.н., доцент
Ковпак В.В. – д.вет.н., професор
Жук Ю.В. – к.вет. н., доцент
Масалович Ю.С. – к.вет. н., доцент

Київ – 2026р.

Опис навчальної дисципліни. Дисципліна «Ветеринарні превентивні технології незаразних хвороб ВРХ» призначена для вивчення студентами денної форми навчання ОС «Магістр» факультету ветеринарної медицини на 6 курсі і спрямована на формування у магістрантів поглиблених знань і практичних умінь з діагностики, лікування та профілактики акушерсько-гінекологічних хвороб, патологій молочної залози, новонароджених тварин і самців-плідників великої рогатої худоби. Студенти оволодівають методами планування експериментів, статистичного аналізу результатів і впровадження превентивних технологій у клінічну, наукову та освітню діяльність ветеринарного лікаря. Робоча програма складається із 3 модулів. На вивчення дисципліни відводиться 120 год., у т.ч.: лекційних – 30 год., лабораторних – 30 год. та самостійних – 60 год. Заключною формою атестації студентів є екзамен.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	<i>Магістр</i>	
Спеціальність	<i>211 Ветеринарна медицина</i>	
Освітня програма	<i>Ветеринарна медицина</i>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	<i>вибіркова</i>	
Загальна кількість годин	<i>120</i>	
Кількість кредитів ECTS	<i>4</i>	
Кількість змістових модулів	<i>3</i>	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	<i>-</i>	
Форма контролю	<i>екзамен</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна, дистанційна
Курс (рік підготовки)	<i>6</i>	<i>-</i>
Семестр	<i>12</i>	<i>-</i>
Лекційні заняття	<i>30 год.</i>	<i>-</i>
Практичні, семінарські заняття	<i>-</i>	<i>-</i>
Лабораторні заняття	<i>30 год.</i>	<i>-</i>
Самостійна робота	<i>60 год.</i>	<i>-</i>
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	<i>4 год.</i>	<i>-</i>

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Ветеринарні превентивні технології незаразних хвороб ВРХ» для ОС «Магістр» є поглиблення спеціальних умінь та знань інноваційного характеру щодо діагностики, лікування та профілактики акушерських хвороб і біотехнології відтворення ВРХ; певного досвіду їх застосування та продукування нових знань, загально біологічних закономірностей розвитку основних патологічних процесів в організмі, для застосування їх з метою вирішення проблемних професійних завдань в системі спеціальних знань та умінь в науковій, освітянській та практичній (клінічній) сферах ветеринарної медицини.

Перелік навчальних дисциплін, які передують вивченню:

- Анатомія свійських тварин.
- Фізіологія тварин.
- Годівля тварин.
- Патофізіологія тварин.
- Клінічна діагностика хвороб тварин.
- Акушерство, гінекологія і біотехнологія відтворення тварин з основами андрології.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі ветеринарної медицини, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК):

- **ЗК 9.** Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- **ЗК 10.** Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами інших галузей знань/видів економічної діяльності).
- **ЗК 11.** Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- **ЗК 13.** Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів не доброчесності;

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

- **СК 4.** Здатність проводити клінічні дослідження з метою формулювання висновків щодо стану тварин чи встановлення діагнозу.
- **СК 5.** Здатність застосовувати методи і методики патолого анатомічної діагностики хвороб тварин для встановлення остаточного діагнозу та причин їх загибелі.
- **СК 8.** Здатність планувати, організовувати та реалізовувати заходи з лікування тварин різних класів і видів, хворих на незаразні, інфекційні та інвазійні хвороби.
- **СК 9.** Здатність проводити акушерсько-гінекологічні та хірургічні заходи і операції

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 1. Знати і грамотно використовувати термінологію ветеринарної медицини.

ПРН 2. Використовувати інформацію із вітчизняних та іноземних джерел для розроблення діагностичних, лікувальних і підприємницьких стратегій.

ПРН 3. Визначати суть фізико-хімічних і біологічних процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології.

ПРН 4. Збирати анамнестичні дані під час реєстрації та обстеження тварин, приймати рішення щодо вибору ефективних методів діагностики, лікування та профілактики хвороб тварин.

ПРН 5. Установлювати зв'язок між клінічними проявами захворювання та результатами лабораторних досліджень.

ПРН 6. Розробляти карантинні та оздоровчі заходи, методи терапії, профілактики, діагностики та лікування хвороб різної етіології.

ПРН 9. Розробляти заходи, спрямовані на захист населення від хвороб, спільних для тварин і людей.

ПРН 10. Пропонувати та використовувати доцільні інноваційні методи і підходи вирішення проблемних ситуацій професійного походження.

ПРН 15. Знати правила зберігання різних фармацевтичних засобів та біопрепаратів, шляхів їх ентерального чи парентерального застосування, розуміти механізм їх дії, взаємодії та комплексної дії на організм тварин.

ПРН 17. Знати правила та вимоги біобезпеки, біоетики та добробуту тварин.

ПРН 18. Здійснювати облікову звітність під час фахової діяльності.

ПРН 20. Володіти спеціалізованими програмними засобами для виконання професійних завдань.

Компетенції Першого дня

1. Демонструвати розуміння етичних та правових рамок, в яких має працювати лікар ветеринарної медицини, включаючи професійні аспекти, аспекти, що пов'язані з благополуччям тварин, власників тварин, громадським здоров'ям, суспільні та екологічні аспекти, пов'язані з професійною діяльністю.

2. Розуміти методи наукових досліджень, внесок фундаментальних і прикладних досліджень у науку та реалізацію принципу 3Rs.

3. Демонструвати базові знання з організації, управління та законодавства, пов'язаного з ветеринарною практикою. Розуміти економічний та емоційний контекст, в якому працює лікар ветеринарної медицини.

4. Сприяти та контролювати збереження здоров'я та безпеки себе, пацієнтів, власників тварин, колег та навколишнього середовища під час здійснення професійної діяльності; демонструвати знання про принципи забезпечення якості; застосовувати принципи управління ризиками на практиці.

7. Належно оформляти клінічну документацію та документи для власників тварин, а також, за необхідності, звіти про клінічні випадки у формі, задовільній для відповідної аудиторії.

9. Вміти критично мислити, здійснювати перегляд та оцінку літератури та презентацій.

10. Розуміти та застосовувати принципи концепції Єдиного здоров'я для забезпечення належної клінічної практики у ветеринарії, а також науково обґрунтованої та доказової ветеринарної медицини.

12. Використовувати професійні здібності для сприяння розвитку ветеринарних знань та реалізації концепції "Єдине здоров'я" з метою сприяння

здоров'ю, безпеці та благополуччю тварин, людини і навколишнього середовища, а також досягнення Цілей сталого розвитку ООН.

19. Розробляти відповідні плани лікування пацієнтів та проводити лікування в інтересах кожної тварини під опікою, використовуючи доступні ресурси, а також надавати відповідні власні міркування щодо охорони здоров'я тварини та людини та навколишнього середовища.

20. Надавати невідкладну і першу медичну допомогу тваринам поширених видів. Розставляти пріоритети та розподіляти ресурси відповідно до кожної конкретної ситуації.

22. Збирати, зберігати та транспортувати зразки, обирати відповідні діагностичні тести, здійснювати інтерпритації та мати розуміння щодо обмеження результатів тестів.

24. Використовувати базове діагностичне обладнання та ефективно проводити обстеження тварин відповідно до конкретного випадку, згідно з належною практикою охорони здоров'я та біобезпеки і чинними нормативними документами. Розуміти внесок цифрових інструментів та штучного інтелекту у теорію і практику ветеринарної медицини.

25. Розпізнавати ознаки можливих захворювань тварин, що підлягають повідомленню до відповідних державних органів, зоонозів, а також ознак жорстокого поводження з тваринами та вживати відповідних заходів, у тому числі повідомляти відповідні органи влади.

27. Правильно і відповідально призначати пацієнтам ліки та видавати їх відповідно до Законодавства та останніх настанов.

31. Безпечно проводити тварині седацію, загальну та регіональну анестезію; застосовувати хімічні методи витримки.

38. Консультувати населення та впроваджувати програми профілактики та ліквідації хвороб відповідно до захворювання та виду тварин, прийнятих стандартів здоров'я тварин, їх добробуту, громадського здоров'я та охорони навколишнього середовища.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна, дистанційна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Превентивні ветеринарні технології відтворення ВРХ.														
Тема 1. Молочне скотарство України. Сучасний стани та перспективи галузі.	1	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Гормональна регуляція статевої	2	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-	-

функції. Запліднення.													
Тема 3. Особливості перебігу статевого циклу ВРХ.	3	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Підвищення ефективності штучного осіменіння корів.	4	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Трансплантація ембріонів у ВРХ.	5	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 1	40		10	10			20	-	-	-	-	-	-
Змістовий модуль 2. Превентивні ветеринарні технології в акушерстві ВРХ.													
Тема 6. Фізіологія вагітності ВРХ.	6	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Поширення, діагностика та розробка заходів з профілактики абортів.	7	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Сухостійний період у ВРХ. Технології запуску.	8	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Роди та післяродовий період у корів. Причини патологічних родів. Профілактичні заходи.	9	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Діагностика і профілактика акушерських хвороб, що ускладнюють перебіг післяродового періоду.	10	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 2	40		10	10			20	-	-	-	-	-	-
Змістовий модуль 3. Превентивні ветеринарні технології за гінекологічної патології у ВРХ.													
Тема 11. Ветеринарна	11	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-

перинатологія. Технології виращування ремонтного молодняка.													
Тема 12. Діагностика і фізіологічні основи профілактики мастити. Економічні втрати.	12	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 11. Ветеринарна перинатологія. Технології виращування ремонтного молодняка.	11	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Діагностика і фізіологічні основи профілактики мастити. Економічні втрати.	12	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 13. Неплідність у жуйних та стерильність телиць. Економічні втрати.	13	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 14. Симптоматична неплідність у жуйних. Інфекційні та інвазійні чинники.	14	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Тема 15. Акушерська та гінекологічна диспансеризація: етапи та методи.	15	8	2	2			4	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 3	40		10	10			20	-	-	-	-	-	-
Усього годин	120		30	30			60	-	-	-	-	-	-

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

1.	Тема 1. Молочне скотарство України. Сучасний стани та перспективи галузі.	2
2.	Тема 2. Гормональна регуляція статевої функції. Запліднення.	2
3.	Тема 3. Особливості перебігу статевого циклу ВРХ.	2
4.	Тема 4. Підвищення ефективності штучного осіменіння корів.	2
5.	Тема 5. Трансплантація ембріонів у ВРХ.	2
6.	Тема 6. Фізіологія вагітності ВРХ.	2
7.	Тема 7. Поширення, діагностика та розробка заходів з профілактики абортів.	2
8.	Тема 8. Сухостійний період у ВРХ. Технології запуску.	2
9.	Тема 9. Роди та післяродовий період у корів. Причини патологічних родів. Профілактичні заходи.	2
10.	Тема 10. Діагностика і профілактика акушерських хвороб, що ускладнюють перебіг післяродового періоду.	2
11.	Тема 11. Ветеринарна перинатологія. Технології вирощування ремонтного молодняка.	2
12.	Тема 12. Діагностика і фізіологічні основи профілактики маститу. Економічні втрати.	2
13.	Тема 13. Неплідність у жуйних та стерильність телиць. Економічні втрати.	2
14.	Тема 14. Симптоматична неплідність у жуйних. Інфекційні та інвазійні чинники.	2
15.	Тема 15. Акушерська та гінекологічна диспансеризація.: етапи та методи.	2
	Всього	30

4. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Організація і аналіз методів стимуляції і синхронізації статевого циклу корів.	2
2.	Сучасні системи контролю статевого циклу у корів та телиць.	2
3.	Особливості штучного осіменіння корів та телиць.	2
4.	Критерії відтворної здатності корів та телиць.	2
5.	Діагностика вагітності ВРХ.	
6.	Діагностика і профілактика ембріональної смертності та абортів у корів.	2
7.	Фетоплацентарний комплекс та гестози у корів.	2
8.	Організація і аналіз підготовки і перебігу сухостійного періоду у жуйних.	2
9.	Критерії оцінки перебігу родів та післяродового періоду.	2
10.	Патологія родів у корів.	
11.	Етіологія, патогенез, діагностика, лікування і профілактика післяродових ускладнень у корів.	2

12.	Неонатальний період, хвороби новонароджених. Вирощування ремонтного молодняка на комплексах.	2
13.	Етіологія, діагностика, лікування та профілактика маститу в корів.	2
14.	Діагностика та основні принципи лікування корів за гінекологічної патології, заходи профілактики неплідності.	2
15.	Організація і проведення АГД на молочних фермах.	2
	Всього	30

5. Темі самостійних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Біотехнологічні методи у відтворені	7
2	Технологічні рішення в утриманні ВРХ	7
3	Кормовиробництво та заготівля кормів	6
4	Родильні відділення на фермі	7
5	Автоматизовані системи годівлі	7
6	Технології вирощування ремонтного молодняка	6
7	Облік та документообіг на фермі	7
8	Протиєпізоотичні заходи у скотарстві	7
9	Сучасні препарати та їх застосування для профілактики і лікування патології ВРХ	6
	Всього	60

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- залік;
- модульні тести;
- реферати;
- захист лабораторних та практичних робіт.

7. Методи навчання:

- словесні (лекційний, пояснення, інструктаж, бесіда);
- наочні (ілюстрування, демонстрація, самостійне спостереження);
- практичні (лабораторна робота, кейс-метод, практична робота).
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анування, рецензування, складання реферату);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);

- командна робота (навчальні дискусії та дебати);
- самостійна робота (навчання через дослідження, виконання завдань).

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Превентивні ветеринарні технології відтворення ВРХ		
Лекція 1 - 5		-
Лабораторна робота 1.	Організація і аналіз методів стимуляції і синхронізації статевого циклу корів.	10
Лабораторна робота 2.	Сучасні системи контролю статевого циклу у корів та телиць.	10
Лабораторна робота 3.	Особливості штучного осіменіння корів та телиць.	10
Лабораторна робота 4.	Критерії відтворної здатності корів та телиць.	10
Лабораторна робота 5.	Діагностика вагітності ВРХ.	10
Самостійна робота 1-3.		20
Модульний тест 1		30
Разом за модулем 1		100
Модуль 2. Превентивні ветеринарні технології в акушерстві ВРХ		
Лекція 6 - 10		-
Лабораторна робота 6.	Діагностика і профілактика ембріональної смертності та абортів у корів.	10
Лабораторна робота 7.	Фетоплацентарний комплекс та гестози у корів.	10
Лабораторна робота 8.	Організація і аналіз підготовки і перебігу сухостійного періоду у жуйних.	10
Лабораторна робота 9.	Критерії оцінки перебігу родів та післяродового періоду.	10
Лабораторна робота 10.	Патологія родів у корів.	10
Самостійна робота 4-6.		20
Модульний тест 2		30
Разом за модулем 2		100
Модуль 3. Превентивні ветеринарні технології за гінекологічної патології у ВРХ		
Лекція 11 - 15		-
Лабораторна робота 11.	Етіологія, патогенез, діагностика, лікування і профілактика післяродових ускладнень у корів.	10

Лабораторна робота 12.	Неонатальний період, хвороби новонароджених. Вирощування ремонтного молодняка на комплексах.	10
Лабораторна робота 13.	Етіологія, діагностика, лікування та профілактика маститу в корів.	10
Лабораторна робота 14.	Діагностика та основні принципи лікування корів за гінекологічної патології, заходи профілактики неплідності.	10
Лабораторна робота 15.	Організація і проведення АГД на молочних фермах.	10
Самостійна робота 7-9.		20
Модульний тест 3		30
Разом за модулем 3		100
Навчальна робота	(M1 + M2+ M3)/3*0,7 ≤ 70	
Екзамен	30	
Разом за курс	(Навчальна робота + екзамен) ≤ 100	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення

- Електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2975>)
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної форми здобуття вищої освіти;
- програма навчальної практики навчальної дисципліни.

10.Рекомендовані джерела інформації

1. Біотехнологічні методи у ветеринарній репродуктології: навчальний посібник / Ковпак В.В., Вальчук О.А., Деркач С.С. [та ін.]. Київ, НУБіП України, 2020. 102 с.
2. Гришко Д.С. Лекції з ветеринарного акушерства. – Х.: Прапор, 2003. – 400 с.
3. База нормативних актів Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.
4. Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consumer.gov.ua>.
5. Електронна бібліотека НУБіП України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.nubip.edu.ua>.
6. Міжнародна організація з охорони здоров'я тварин (ОІЕ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oie.int>.
7. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
8. Лабораторна і функціональна діагностика у ветеринарному акушерстві, гінекології та андрології: навчальний посібник / Любецький В.Й., Жук Ю.В., Вальчук О.А. [та ін.]. Київ, НУБіП України, 2020. 258 с.
9. library.nubip.edu.ua
10. Любецький В.Й., Жук Ю.В, Михайлюк М.М. Вплив вітамінно-мінеральної добавки “Баланс” на прояв передвісників родів та перебіг підготовчої стадії родів у корів голштинської породи // Вісн. Сумського НАУ. – Вип. 8 (19). - 2007. – С. 81–85.
11. Любецький В.Й., Жук Ю.В., Михайлюк М.М. Вплив загально- та імуностимулюючих препаратів на відтворну функцію високопродуктивних корів // Науковий вісник Причорномор'я (збірник наукових праць). – В.42, Ч.1. – 2008. – С. 154–160.
12. Любецький В.Й., Жук Ю.В, Михайлюк М.М. Патологічні роди у тварин (діагностика та надання допомоги). - К. ПП “Графіка”. – 2007. – 48 с.
13. Мікроелементози сільськогосподарських тварин / М.О. Судаков, В.І. Береза, І.Г. Погурський та ін.; За ред. М.О. Судакова. – К.: Урожай, 1991. – 144 с.
14. Рання діагностика, терапія та профілактика патології обміну речовин у великої рогатої худоби: Методичні рекомендації / В.Ю. Чумаченко, М.О. Судаков, В.Я. Колесник та ін. – К.: 1999. – 18 с.
15. Стреси сільськогосподарських тварин і птиці / В.М. Головач, В.В. Снітинський, Г.В. Аксіонова та ін. – К.: Урожай, 1992. – 256 с.
16. Фізіологія та патологія молочної залози у тварин: Навчальний посібник / за заг. ред. А.В. Березовського, М.І. Харенка та В.Й. Любецького. – К.: ДІА, 2018. – 476 с.
17. Фізіологія та патологія розмноження дрібних тварин: навчальний посібник / Березовського А.В. та Харенка М.І., Хомин С.П. [та ін.]. – В-во Полісся, 2017. – 392 с.
18. www.dnsgb.com.ua
19. Яблонський В.А. Біотехнологія відтворення тварин. – К.: Арістей, 2004. – 293 с.

20. Яблонський В.А., Любецький В.Й., Бородиня В.І. Патологія молочної залози (лекції для слухачів потоку магістратури з дисципліни «Акушерство, гінекологія та біотехнологія розмноження тварин з основами андрології»). – К., 2004. – 45 с.
21. Яблонський В.А. Практичне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології. – К.: «Мета», 2002. – 319 с.
22. Яблонський В.А., Любецький В.Й., Березовський А.В., Якубчак О.М., Бородиня В.І., Вальчук О.А., Михайлюк М.М. Методичні рекомендації щодо діагностики, лікування та запобігання маститу в тварин. – К.: ”Ветінформ”. – 2007. – 32 с.
23. Яблонський В.А., Хомин С.П., Калиновський Г.М., Харута Г.Г., Харенко М.І., Завірюха В.І., Любецький В.Й. Акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології. – Вінниця: Нова Книга, 2011. – 589 с.